

Taustaa nykypäivän rasismille

Kalle Kananoja: *Kahlitut. Orjuuden historia Amerikan mantereella*. Gaudeamus 2021.

Kalle Kananoja käsittelee kirjassaan suomalaiselle historiantutkimukselle harvinaista aihetta: Atlantin valtameren ylittäneen orjakaupan seurauksia 1500-luvulta aina 1800-luvun loppupuolelle asti. Aiheen erikoisuutta lisää se, että Kananoja käyttää keskeisinä lähteinään portugalilaisista, Angolan ja Brasilian väliseen orjakauppaan liittyvää materiaalia. Näin hän välttää nykyään yleisen englanninkielisten lähteiden ylikorostamisen ja asettaa orjakaupan kokonaiskuvan oikeisiin suhteisiin-

sa. Kananoja on muutoinkin pe-rehtynyt aiheeseensa kiitettävällä seikkaperäisyydellä ja käsittelee sitä tasapuolisesti monelta kan-nalta unohtamatta eurooppalai-sen orjakaupan vaikutusta Afrikan mantereella. Sisäkansiin painetut kartat auttavat lukijaa selviämään eksoottisten paikannimien viida-kossa ja kirjan sisältöä tukeva ku-vitus on koottu aikalauskuvista.

Vaikka *Kahlitut* käsitteleekin vuosisatojen takaisia tapahtumia, liittyvät ne myös päivänkohtaisiin aiheisiin. Teoksessa tarkastellaan kulttuurisen ja taloudellisen globa-lisaation syntyä sekä eriarvoista-vien rodullisten identiteettien ke-hittymistä. Atlanttisen orjakaupan historia on viime vuosikymmeninä herättänyt kiinnostusta erityisesti anglosaksisessa maailmassa, mut-ta siitä ei ole juurikaan kirjoitettu suomeksi. Kirjoittajan kotimainen tausta luokin aiheeseen kiinnosta-via näkökulmia, jotka ottavat on-nistuneesti etäisyyttä usein varsin kliseisiin yleisiin käsityksiin or-juuden ja rasismien olemuksesta. Näistä näkökulmista voi tarkastel-la myös tämän päivän keskuste-lua eriarvoisuudesta ja pakolai-suudesta.

Kananoja pysyy kiitettävästi it-selleen asettamassa atlanttisen orjakaupan kuvauksen rajoissa, eikä harhaile liiaksi sivupoluil-le pohtimaan ilmiön universaalia luonnetta. Hän toteaa oivaltavas-ti orjuuden kuvastavan aina ympä-röivää yhteiskuntaa, eikä termille voi luoda kattavaa yleiskäsitet-tä. Huolellinen ja seikkaperäinen atlanttisen orjuuden kuvaus joh-taa kuitenkin toisinaan jo aiemmin kerrotun tarpeettomaksi kertaa-miseksi, joskus jopa perättäisis-sä kappaleissa, mutta se ei juuri haittaa tekstin luettavuutta. Kai-ken kaikkiaan Kananojan kerron-ta on miellyttävän helppolukuista, lukujen jaottelu loogista ja orjuu-den kuvaus kaikessa raadollisuu-dessaan ymmärtävää ja hienova-raisen oivaltavaa.

Kirjan keskeisen rungon muo-dostaa portugalilainen Brasiliaan suuntautunut orjakauppa, mutta

myös vähäisemmät orjakauppaa harjoittaneet valtiot, kuten Espanja ja Tanska nousevat esimerkkien kautta esille. Englantilaista ja yhdysvaltalaista orjayhteiskuntaa käsitellään kattavasti ja ainoaksi puutteeksi tässä suhteessa jää ranskalaisten lähteiden suhteellisen vähäinen osuus. Tämä näkyy erityisesti kirjan loppupuolella käsitellyssä Saint-Dominquen ranskalaissiirtokunnan orjakapinassa, joka johti kapinoiden orjien luoman itsenäisen valtion, Haitin, syntyyn. Saint-Dominque oli 1700-luvulla Karibian alueen merkittävin sokerintuotantoon keskittynyt orjayhteiskunta, mutta sen olosuhteista puhutaan kirjassa ennen vuotta 1791 alkanutta kapinaa varsin vähän.

Nykypäivää ajatellen *Kahlitujen* merkittävin anti on kuvauksessa, miten teoria ”roduista” alkuun syntyi ja loi taloudellisesti, poliittisesti ja sosiaalisesti eriarvoistavan yhteiskuntamallin, jonka purkaminen on erityisesti Yhdysvalloissa osoittautunut vaikeaksi. Kananoja kuvaa seikkaperäisesti, miten brittien Pohjois-Amerikan siirtokunnissa harjoittama rodullistaminen johti jyrkkärajaiseen erotteluun ”mustan” ja ”valkoisen” välillä, kun taas muualla jakolinjat olivat joustavampia. Eurooppalaiset eivät Espanjan ja Portugalin siirtomaissa erottautuneet yhtä selkeästi erilliseksi yläkastiksi, vaan sekoittuivat muiden etnisten ryhmien kanssa luoden uusia identiteettejä. Meksikossa oli mahdollista valita jo vuonna 1861 presidentiksi intiaanitaustainen Benito Juarez, kun taas osin afrikkalaista syntyperää olleen Barack Obaman nousu Yhdysvaltojen presidentiksi vuonna 2008 oli sensaatio. Obaman määrittäminen äitinsä eurooppalaisesta sukulinjasta huolimatta ”mustaksi” osoittaa, kuinka ehdottomaksi atlanttisesta orjakaupasta syntynyt rotujako Yhdysvalloissa yhä koetaan.

RISTO MARJOMAA

Kirjoittaja on Helsingin yliopiston historian dosentti ja yliopistonlehtori.